

OFFENTLIGRETLIGE FORBUDSREGLER OG PRIVATRETLIGE AFTALERS UGYLDIGHEDSVIRKNING

HVORNÅR ER EN ULOVLIG AFTALE OGSÅ EN UGYLDIG AFTALE?

PROBLEMET KORT

Hvad sker der, hvis en kunde køber en liter mælk uden for butikkens lovlige åbningstid (således at aftalen er i strid med lukkeloven) og efterfølgende opdager, at mælken er sur. Kan han reklamere?

Og hvad sker der, hvis selvsamme aftale er indgået "på klods" og kunden ikke betaler. Kan sælgeren gennemtvinge sit krav ved domstolene? Eller kan han alternativt kræve mælken leveret tilbage som led i et hæveopgør?

Kan køberen som modsvar hertil påstå aftalen ugyldig – og kan sælgeren i bekræftende fald kræve mælken tilbage alligevel, nu blot som led i et ugyldighedsopgør, hvor hovedreglen er, at hver part afleverer sin ydelse tilbage?

U 2014.2434H

”Parterne er for Højesteret enige om, at det var aftalt, at entreprisesummen delvist skulle berigtiges ved kontantbetaling og på en sådan måde, at kontantbetalingen ikke blev bragt til det offentlige kendskab.”

Efter Danske Lov 5-1-2 kan en aftale efter omstændighederne være ugyldig, når den strider mod almindelig moralopfattelse, uanset om andre retsnormer er blevet overtrådt. Højesteret finder, at bestemmelsen i Danske Lov 5-1-2 kan bringes i anvendelse, når aftalen krænker en tredjemandes eller en samfundsmæssig interesse, selv om ingen af parterne ønsker aftalen tilsidesat.

Efter karakteren af den indgåede aftale finder Højesteret, at aftalen er ugyldig, jf. Danske Lov 5-1-2. C A/S under konkurs kan derfor ikke støtte et krav mod A og B på aftalen. Det kan ikke føre til et andet resultat, at konkursboet har opgjort sit krav med tillæg af moms.

HISTORISK RIDS

- Leges imperfectae
 - Leges minus quam perfecta
 - Leges perfectae
-
- 'aftaler in fraudem legis' (omgåelsesaftaler)
 - 'aftaler boni mores'

KOBLINGEN TIL I DAG

En af gyldighedsbetingelserne for, at der foreligger en fond, er, at der i stiftelsesgrundlaget er optaget et eller flere nærmere angivne formål, som fonden skal tilgodese. Der findes i dag kun få begrænsninger i de formål, en fond kan tjene. Formålet må ikke stride mod lov eller ærbarhed [...]

Bestemmelsen i § 6 er en lovfæstelse af den almindelige grundsætning om, at formalet ikke må stride mod lov og ærbarhed. En tilsvarende regel gælder for aftaler, jfr. Danske Lov 5-1-2. Som eksempler på lovmæssige hindringer kan nævnes, at en fond ikke kan stiftes med det formål at begå eller understøtte lovovertrædelser. Tilsvarende gælder, at en virksomhed, som efter loven alene kan drives som personlig virksomhed, f.eks. advokatvirksomhed, ikke kan drives i fondsform.

(Bet 970/1982 om fonde, s. 50)

STATUS I DAG

Grænsen mellem lov og ærbarhed

U 2014.2434H

- *"Efter Danske Lov 5-1-2 kan en aftale efter omstændighederne være ugyldig, når den strider mod almindelig moralopfattelse, uanset om andre retsnormer er blevet overtrådt."*

U 2015.1868Ø

- *"sagen angår et betalingskrav i forbindelse med en ejendomshandel i Spanien. Landsretten finder ikke grundlag for at afvise en sag om et betalingskrav af denne karakter [...] en sådan aftale strider mod almindelig moralopfattelse [...]"*

STATUS I DAG

Aftaler og Mellemmænd (2012), s. 239: ”*Hvad angår ordene ’imod Loven’ må det antages, at DL 5-1-2 blot henviser til den til enhver tid gældende lovgivning og følgelig ikke har nogen selvstændig betydning*”.

Grundlæggende aftaleret (3. udgave) s. 406: ”*en aftale, der tager sigte på strafbare handlinger [...] er i strid med loven og dermed ugyldig.*” [...]

Samme: ”*De vanskeligere spørgsmål drejer sig om andre typer af lovbrug, hvoraf mange følger af særlovgivningen*” [...] ”*Foreligger en sådan lovhjemmel ikke, må spørgsmålet om ugyldighed som følge af lovkrav vurderes efter en afvejning af det almene hensyn, der ligger bag forbuddet (samfundshensynet), og parternes interesse i at kunne stole på indgåede aftaler (viljes- og forventningshensynene). Hvordan denne afvejning falder ud, beror på forholdene i de enkelte tilfældegrupper.*”

FORSØG PÅ SYSTEMATISERING

Ussing:

Løfter i strid med ærbarhed:

- Løfter, der fremmer adfærd, som er i strid med ærbarhed (med yderligere opdeling efter om én eller begge parter kendte det ulovlige formål)
- Løfter, hvorved løftegiveren pålægger sig slige retlige bånd
- "Andre" løfter i strid med ærbarhed

For ulovlige aftaler

- Løftet eller aftalen er forbudt
- Løftet fremkalder en lovstridig adfærd
- Løfter på områder, hvor retligt bånd nægtes (og hvor dette ikke skyldes ærbarhed)

FORSØG PÅ SYSTEMATISERING

Bryde Andersen ("tilfældegrupper");

(1) beskyttelsesregler (der beskytter en parts aftaleinteresser mod en andens parts misbrug og som derfor fører til afvisning)

(2) konkurrenceretlige regler (hvor ugyldighed er betinget af særlig hjemmel, og hvor overtrædelse ellers medfører erstatningsansvar)

(3) offentligretlige god skik-regler (der ikke vurderes efter DL 5-1-2, men efter aftalelovens § 36)

(4) planlovgivningen (illustreret med sommerhussagerne, hvor aftalekomplekser almindeligvis erklæres ugyldige)

(5) sort arbejde (der erklæres ugyldige og i nyere praksis helt afvises (bogen er skrevet før U 2014.2434H), og

(6) medvirken til aftalebrud (der almindeligvis ikke sanktioneres)

(ELLER "MANGEL" PÅ SAMME)

Aftaler og mellemænd:

"eksemplerne er mangfoldige – og billedet tilsvarende broget"

DAGENS INDDDELING

- En aftale kan for det første være i strid med en identificerbar lovregel
- En aftale kan for det andet være i overensstemmelse med lovens ordlyd, men sigte mod en retsstilling, som er uforenelig med loven eller på anden måde have til formål at omgå loven.
- En aftale kan for det tredje være lovlig men stride imod den almindelige moralopfattelse (contra bonos mores)
- En aftale kan for det fjerde tilsidesættes efter ”friere overvejelser”.
- En aftale kan endeligt, for det femte, indebære en krænkelse af en aftaleparts grundlæggende rettigheder under den Europæiske Menneskerettighedskonvention

AFTALER, DER ER I STRID MED EN LOVREGEL

Afvejningstilfælde

U 1907.795SH (salg af tallerkner med ulovligt mønster ikke ugyldig)

U 1969.303H (aftale om salg af utugtige billeder ugyldig som stridende mod straffeloven)

U 2007.3102H (lovstridig præferencetarif på gas ugyldig)

- idet ” *de indgåede aftaler [...] således er i strid med naturgasforsyningsloven, og Dong Naturgas A/S har herefter ikke lovligt kunnet opfylde kontrakternes bestemmelser. Da kontrakterne således ikke er gyldige [...]”*

AFTALER, DER ER I STRID MED EN LOVREGEL

U 1971.106/2H (skøde betinget af udstykningstilladelse gyldig, uanset strid med udstykningsloven)

Udstykningslovens § 44 havde dengang følgende ordlyd:

§ 44. Når den til en aftalt udstykning, omdeling eller skelforandring ifølge nærværende lovs § 1, 1. stk., jfr. § 18, krævede approbation eller tilladelse ikke er søgt inden 1 år fra aftalens dato, eller når der, hvis approbationen eller tilladelsen afslås, ikke inden 1 år efter afslaget dato er sket ophævelse af aftalen og tilbageføring af det i henhold til denne etablerede forhold, kan hver af de kontraherende parter straffes med bøder. Bødestrafen pålægges i overensstemmelse med lovgivningens almindelige regler den for overtrædelsen ansvarlige. Er en af parterne et aktieselskab, et andelsselskab, en institution el. lign., kan bødeansvar tillige eller i stedet pålægges selskabet eller institutionen.

Aftalen blev opretholdt af Højesteret med følgende begrundelse:

"Bestemmelserne i udstykningslovens § 44, der er begrundet i offentligretlige hensyn, findes ikke at kunne medføre, at den indgåede aftale om salg af parcellen nu må anses for ugyldig".

AFTALER, DER ER UDTRYKKELIGT FORBUDT

U 1972.785B (senere ejer tilpligtet at respektere ulovlig brugsret)

”Da de ved § 44 hjemlede tvangsbøder må antages også at kunne benyttes til at bringe ulovlige brugsforhold, der er stiftet før den nugældende lovs ikrafttræden, til ophør, findes det heller ikke påkrævet af anse en før dette tidspunkt indgået kontrakt om en sådant brugsforhold for ugyldig, forudsat at forholdet – som i det foreliggende tilfælde – ved den nugældende lovs ikrafttræden i 1949 endnu var lovligt efter den ved kontraktens indgåelse gældende lovgivning”.

AFTALER, DER ER UDTRYKKELT FORBUDT

Opretningsstilfælde

U 1996.705V (aftale om brugsret med ulovlig længde reduceret til lovligt tidsrum)

AFTALER, DER ER UDTRYKKELIGT FORBUDT

Afvisningstilfælde

U 1977.874V (afvisning ex officio af sag om ulovligt ejendomsmæglersalær)

- Idet ” *overtrædelse af nævnte bekendtgørelse straffes med bøde eller hæfte, findes sagsøgernes påstand, der går ud på opfyldelse af den lovstridige aftale efter sig indhold, ikke at kunne tages under påkendelse* ”

AFTALER, DER ER UDTRYKKELT FORBUDT

Lovbegrebet

U 2006.1914V (sag om inddrivelse af bestikkelse afvist)

AFTALER, DER SØGER AT OMGÅ LOVEN

Afvisningstilfælde

U 2000.2325V (udnyttelse af tilbagekøbsret afvist ex officio)

- ”[Gårdejerens] krav under sagen udspringer af, at han, efter at ejendommen er solgt til anden side, ønsker at gennemføre denne – for Jordbrugskommissionen fortiede – aftale om tilbagekøbsret. En sag med dette formål findes ikke at kunne pådømmes ved domstolene, jf. Danske Lov 5-1-2, og landsretten afviser derfor ex officio sagen”.

U 2001.447V (aftale om omgåelse af jagtloven afvist)

- ”Herefter, og da appellanternes påstande for byretten gik ud på opfyldelse af en erklæring, som indstævnte ikke dengang gyldigt kunne afgive, og som åbenbart tilsigtede at omgå loven, burde sagen ikke være taget under påkendelse i realiteten”

AFTALER, DER SØGER AT OMGÅ LOVEN

Afvejningsdomme

U 2000.631H (ikke erstatning ved ophævelse af samarbejdskontrakt i strid med DL)

- *Det må endvidere lægges til grund, at Mørk med Eisners indforståelse skulle søge at tilrettelægge virksomheden i Spanien således, at de spanske regler kunne omgås.*
- *Under disse omstændigheder kan Eisner ikke under påberåbelse af samarbejdskontrakten kræve noget beløb af Mørk i anledning af dennes ophævelse af kontrakten, jf. Danske Lov 5-1-2.*

Sommerhussagerne

AFTALER, DER ER I STRID MED ÆRBARHED

”Til hensigt at undgå skatter og afgifter”

U 2012.365V (sag om ophævelse af handel med motorcykel afvist)

U 2014.2434H (aftale om ”sort” betaling i entreprise ugyldig)

U 2015.1868Ø (aftale om betaling ”under bordet” ved køb af ejendom i Spanien)

- *”en sådan aftale strider mod almindelig moralopfattelse”*

U 2003.1240H (urigtige prisoplysninger i skøde ved salg af sommerhus)

AFSLUTTENDE SPØRGSMÅL (I)

”Aftalen”

U 2015.1868Ø (aftale om betaling ”under bordet” ved køb af ejendom i Spanien)

U 2007.61V (låneaftale som led i aftalekompleks ugyldigt)

U 2003.1154H (udlæg på grundlag af misligholdt gældsbrief med pant i sommerhus nægtet fremmet)

U 2001.2374/2H (tilbagesøgning af for meget udbetalt leje nægtet)

AFSLUTTENDE SPØRGSMÅL (II)

God/ond tro

U 2003.1154H (udlæg på grundlag af misligholdt gældsbrev med pant i sommerhus nægtet fremmet) (landsrettens dom)

U 2007.61V (låneaftale som led i aftalekompleks ugyldigt) (igen)

U 2001.2374/2H (tilbagesøgning af for meget udbetalt leje nægtet)

- Dansommer havde (som professionel part og deltager i flere lignende projekter) været bekendt med de *elementer, der var afgørende for, at der forelå en overtrædelse af loven.*

AFSLUTTENDE SPØRGSMÅL (III)

Ugyldighedens virkninger

MAD2000.568 og U.1999.390H

U 2007.61V (låneaftale som led i aftalekompleks ugyldigt) (igen)

U 2001.2374/2H (tilbagesøgning af for meget udbetalt leje nægtet) (igen) og U 1999.305V

U 2000.1164H

HAR VI BEHOV FOR EN "ULOVLIGHEDSLÆRE"?

JURIDISK INSTITUT
AARHUS UNIVERSITET

8. MAJ 2017

KRISTIAN TORP
PH.D.-STIPENDIAT

JURIDISK INSTITUT
AARHUS UNIVERSITET